

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյան խմբագրատան մէջ.

Թիֆլիս. Тифлисть, Редакция „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տ է լ է Ք օ Ն № 253.

Խմբագրությունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Յայտարարութիւնը ընդունվում է առան լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաբանչիւր բառին 2 կոպեկ.
Տ է լ է Ք օ Ն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹԻՒԻ

ՄՇԱԿ ԴՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

«Մշակի» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 ռուբլի է, տաճի և մէկ և տաճի ամսականը՝ 9 ռ., ինչ և ութ ամսականը՝ 8 ռ., եօթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ., մի ամսականը՝ 1 ռուբլի:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը (Բաղրամյան և Բարսեղյան փողոցի անկիւնը):
Ուրիշ քաղաքներից պէտք է գիտել այս հասցէով. ТИФЛИСЪ, редакция «Мшакъ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «Mschak».

ԲՈՎԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թարմացնող յիշատակներ. — ՆԵՐԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. X-րդ դարի իտալական ժողովրդի ծրագրերը. Ռուսաց դրամատիկական ներկայացումները. Նամակ Բաղրամյան. Նամակ Ներսիսի. Նամակ Արաբաբաբի. Նամակ Խմբագրության. Ներքին լուրեր. — ՍՐՏԱՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Պատերազմ. Սեր Ֆիլիպ Կերբի. Նամակ Ամերիկայից. Արտաքին լուրեր. — ՀԵՌՈՒՆՈՒՆԵՐ. — ԲՈՐՍԱ. — ՏԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Բէլիսակի:

ԹԱՐՄԱՅՆՈՂ ՅԻՇԱՍԱԿՆԵՐ

Այսօր, մայիսի 26-ին, լրանում է ռուս հռչակաւոր կրիտիկոս Վ. Բէլինսկու մահւոյ յիշատակը: Ռուսաստանի համարեա բոլոր անկիւններում մինչև այժմ հանդես են երկարող և անկողնային թիւեր 1898 թվականը դրական յայտանակի մի տօնախմբութիւն էր ամբողջ Ռուսաստանի համար: Մարդիկ, որոնք հասկանում են, թէ ինչ ահա-գին, առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի դրականութիւնը մի ազգի առաջադիմութեան համար՝ խմբակներ միասին, վերա-նորոգեցին այն բոլոր յիշատակները, որոնք

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԵԼԻՆՍԿԻ

(Նրա մահւոյ 50-ամեայ տարեդարձի առիթով)

Молюсь твоей многострадальной тѣни,
Учителъ! передъ именемъ твоимъ
Позволь смиренно преклонить колѣни.

Некрасовъ

Освободительно-гуманное движение 60-хъ гг., откуды, по прекрасному выражению одного профессора, идетъ «все, чемъ красна наша жизнь», какъ извѣстно, въ свою очередь исходило изъ того вѣчно-памятнаго движе- ния 40-хъ годовъ, коего могучимъ вдохновите- лемъ и руководителемъ былъ великій подвиж- никъ земли русской, Бѣлинскій. («Изъ эпохи великихъ реформъ», Гр. Джаншиев).

Ազգերի պատմութեան և գրականութեան մէջ կան անուններ, որոնք դարագրուի են ստեղծում ոչ թէ միայն իրանց գործերով, այլ և հոգի մեծ առաքնութիւններով, իրանց ներքին, բարոյական ոյժի բարձր արժանաւորութիւննե-րով: Այդ սակաւթիւ անձանց դասակարգին պատկանում է և Բէլինսկի, որի մահւոյ 50-ա-մեակը լրանում է այսօր, մայիսի 26-ին:

Բէլինսկին գրական ասպարէզ դուրս եկաւ այն ժամանակ, երբ ռուսաց հասարակութեան մտաւոր զարգացումն ու գիտականութիւնը տակա-ւին թմբած վիճակի մէջ էին, երբ չէր կար կեանք, չէր կար հասարակական շարժում և ամեն ինչ մասնավոր էր մտաւոր անտարբերութեան. երբ վերջապէս ամեն մի փորձ, որ մտաւոր կեանքի պայ կամ այն արտայայտութեան կնիք էր կը-րում իբրեւ հակապատկեր տիրող բուսական, ընդունվում էր մեծ կասկածանքով որոշ չըջնա-նեքից: Այս պատճառով Բէլինսկու նշանակու-թիւնը խոր ըմբռնելու համար անշուշտ պէտք է աչքի առաջ ունենալ այն հասարակական պայ-մանները, որոնց մէջ անցաւ այդ մեծ մարդու բարձրադարձ կեանքը և գործունէութիւնը:

կապված են մեծ գործիչի անուն հետ: Այդպէս էլ հարկաւոր էր: Այդ պահան-ջում էր ոչ միայն երախտագիտութիւնը, որ պարտաւորեցնում է որդիներին՝ պատ-կասների զգացմունքով կանգ առնել իրանց մեծագործ հայրերի առաջ, այլ և այն ի-րողութիւնը, որ ազգայնաւոր ուսուցիչը շարունակում է դասեր տալ և գերեզմա-նից: Բէլինսկի խօսում է մարդկանց սըր-աին ու մարքին ոչ միայն իբրեւ կրիտիկոս, որ կատարել, վերջացրել է իր դերը իր գոր-ծունէութեան շրջանում, այլ իբրեւ ներ-կայացուցիչ դրական այն ազնիւ տիպերի, որոնք բացառութիւն են կազմում մանա-կանդ այժմ, այնքան քիչ են: Նրա զը-րուածքները կարող են հասնալ, բայց նրա գործը միշտ կունենայ իր պատուաւոր տե-ղը ռուսաց գրականութեան պատմութեան մէջ: Եւ մենք համոզված ենք, որ ապա-գայում էլ, երբ կը կատարվի նրա մահ-ւոյ հարիւրամեակը՝ տօնողները նոյն հիացմունքով, նոյն խորին երախտագիտու-թեան կը գնահատեն այն գործունէու-թիւնը, որ տեղի է ունեցել նրանցից հա-ջիւր տարի առաջ, ինչպէս մենք այժմ յի-

մենք որ էլ պատահի ռուս գրականութեան հետ՝ ասում է Բէլինսկու տաղանդաւոր յաջորդը՝ նշանաւոր Դոբրոլուբով, ինչպէս էլ նա ծաղկի և դարգանայ՝ Բէլինսկի միշտ կը լինի նրա պար-ծանքը, նրա փառքը, նրա դարդը: Մինչև այժմ նրա ազդեցութիւնը ակնյայտի երևում է ամեն բանի մէջ՝ ինչ որ ընտիր է և ակնիւ. մինչև այ-ժմ մեր լաւագոյն գրական գործիչները իւրա-քանիւրը խոստովանում է, որ իր զարգաց-ման նշանաւոր մասով պարտական է Բէլին-սկուն: Ամեն ուղղութեան գրական շրջաններում հազիւ գտնվին 5—6 անմաքուր և փառքար ան-ձինք, որոնք համարձակվէին առանց յարգան-քի արտասանել նրա անունը: Եթէ Դոբրոլուբով կրկար ասուէր՝ անշուշտ կը նկատէր և այժմեան կեանքի ու գրականութեան մէջ Բէլինսկու ըա-րդած անմահ սկզբունքների ազդեցութիւնը. նա վկայ կը լինէր երախտագիտութեան այն հանդիման, որով այսօր ամբողջ մտածող Ռու-սաստանը հանձնարել իր լաւագոյն փառքը ան-թաւամ պատին է հիւսում... Բէլինսկու աղեր-ջանիկ կեանքը շատ անախող հանգամանքների մէջ անցաւ: «Ճակատագիրը ինձ հաղթում է» — կրթման գանդատով էր նա մտերիմներին, երբ հոգեպէս յոգնած դասաւորութիւններից՝ հանգստու-թիւն և մխիթարութիւն էր որոնում մերձաւոր-ների շրջանում: Այդ ճակատագիրը նրան հան-գիստ չը տուէր մինչև կեանքի վերջին շունչը, Բէլինսկու ողու մեծութիւնը նրանում է, որ չը նայելով իր կեանքի դառնալի պայմաննե-րին՝ նա չը դառնանք իր դրօշակին, որ նրա հաւատով հանգանակն էր, մնաց մինչև վերջը իս-տակ և անթիւ իբրեւ մարդ և գաղափարի զինուոր... —

Վիսարիոն Գրիգորիւիչ ծնվել Սվլաբուրդ քաղաքում 1810 թ. փետրվար ամսին. նրա հայ-րը գաւառական բժիշկ էր և ծառայում էր Ձեմ-բար քաղաքում, Ռուսաստանի խուլ անկիւննե-րից մէկում: Իր ժամանակի համար նա շատ կրթված մարդ էր համարվում: Նախապաշար-

շատակում ենք մեզանց յիսուն տարի ա-ռաջ եղածը: Մոմենտներ կան, որոնք մի ազգի պատմական կեանքում դարագրու-նեն են կազմում. այդ շրջաններում գոր-ծած վաստակաւորները, նոյն իսկ համեստ վաստակաւորները, միշտ կը մնան փայլուն, պաշտելի... —

Մենք, հայեր, նոյնպէս երախտագէտ ենք դէպի Բէլինսկի. մեր լաւագոյն գոր-ծիչները կրթվել, զարգացել են այն հո-սանքների ազդեցութեան տակ, որոնց ա-մենանշանաւոր ներկայացուցիչներից մէկը Բէլինսկին է: Արթուր, Նազարեան, Նա-բանդեան, Պատկանեան, Արծրունի — քա-ռասնական թւականների գրական շար-ման մէջ են անշուշտ գտել իրանց եռան-գին և ոգեւորութեան աղբիւրները: Մեզ համար մի բարեբախտ գուզարդութիւն է, որ նշանաւոր կրիտիկոսի և գրական ազ-նիւ ու առաջադէմ գործիչի մահւոյ յի-մանակին մենք էլ ունենք մեր թէև հա-մեստ, բայց մեզ համար նորոգել նշանա-ւոր յիշատակը: Դա Արթուրեանի մահւոյ յի-մանակին է: Եթէ Բէլինսկի իր բեղմնա-ւոր գործունէութեամբ յեղաշրջեց ռու-սաց գրականութիւնը, ուղղելով նրան դէպի ճշմարիտ առաջադիմութեան ճանապարհը՝ Արթուրեան իր մի հատ գործով ոյն առաջին ճիշտ էր, որ ցոյց էր տալիս, թէ ինչ ճանապարհով պիտի գնայ մեր ազադա-գրականութիւնը, բուն ժողովրդական գրա-կանութիւնը, որ ազատված կը լինի վան-քերի, գերիտակների դարաբարանքի խնա-մակալութիւնից: Մենք չենք համեմատում ռուս կրիտիկոսին և հայ վիպագրոյին — նրանց համեմատել չէ կարելի: Բայց մէկի անուն հետ կապված է գրականական վերածնունդի մի ամբողջ շրջան, իսկ միւսը նոր կենդանութիւն ստացող մի գրականութեան նախահայր է: Այստեղ

մտնանք զերծ բժիշկը համարձակ իր կար-ծիքներն էր յայտնում և ծաղրում չըջապատող-ների նախապետական բարքն ու վարքը. այս յատկութեան չորհրդի ամբողջ գաւառը նրան մեղադրում էր անասունաւորութեան և վրոնե-րականութեան մէջ: Չը գտնելով հասարակու-թեան մէջ համակրութիւն՝ նա հարկադրված կղզիացած կեանք էր վարում, անձնատուր լինելով արեւելիկներին, ու վերջ ի վերջոյ բոլոր-րովին քաղաքից ընտանիքի բարեկեցութիւնը: Մօր բնակարանում Բէլինսկու ժամանակակից-ները շատ մտաւր գոյներով են նկարագրում. նա դիւրազդու և ամբարշտ կին էր և չունէր որ-եւէ գրաւիչ յատկութիւն. շատ անգամ ծնողների մէջ ծագում էին այնպիսի անհամաձայնութիւն-ներ, որ տանեցիկ ուղղակի դուրս էին փախ-չում: Մանկահասակ որդու վրա այդ ընտանե-կան փոթորիկները ծանր տպաւորութիւն էին թողնում: Բէլինսկու բնակարանում, ժամանա-կակիցների վկայութեամբ, աւելի նման էր Տօ-բան թէ մօր բնակարանին. — բարձր բարոյա-կան յատկութիւնները, ուղղամտութիւնը և հա-մազմունքի տոկոսնութիւնը, ծաղկուն ձիւղի հետ՝ նա ժառանգեց Տօբից, իսկ մօրից նրա դիւ-րազդու, հրաբուխ բնակարանից: —

Բէլինսկի իր սկզբնական ուսումն առաւ Ձեմ-բար քաղաքի գաւառական դպրոցում, ուր ա-ռաքնները անցնում էին նախապետական ծրա-դրով: Մանկավարժական միջոցներից ամենատո-վորականը մարմնական պատիժն էր: Յայտնի գրող Լաժնիկիով, որ այդ ժամանակ Պենզայի նահանգական դպրոցների տեսուչ էր՝ 1823 թը-ւին այցելելով Ձեմբարի դպրոցը՝ առանձին ու-չադրութիւն էր դարձնում մանկահասակ Բէլին-սկու վրա. իր յիշողութիւնների մէջ պահպան է նա պատմում Բէլինսկու մասին. — «Հարցաքննու-թեան ժամանակ, ասում է նա, դուրս եկաւ մի տղայ, որի արտաքինը առաջի հայեացքից ու-չադրութիւնս գրաւեց. նրա ճակատը շատ դար-գացած էր, աչքերի մէջ փայլում էր խելք, ինքը նիհար և փղք. իմ տուած հարցերին նա պա-

երկուսը հանդիպում են միմեանց. և մենք Բէլինսկու թարմացնող յիշատակի ազդե-ցութեան տակ կարող ենք վայելել կրկնա-կի թարմութիւն, յիշատակելով Արթուրեանին: Խորին յարգանքով միանում ենք այն ընդհանուր ոգեւորութեան, որ զգում է Ռուսաստանի ինտելիգենտ հասարակու-թիւնը, տաղանդաւոր գրողի յիշատակի առաջ, և յանուն հայոց մահուակ գրա-կանութեան, որի ուղղութեան վրա նոյն-պէս տիրում է Բէլինսկու ոգին՝ ողջունում ենք այն յայտնականը, որ տարաւ փշեղով և հոգեկան տանջանքներով շրջապատված կրիտիկոսի գործունէութիւնը:

ՆԵՐԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

X-րդ ԲՆԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԵՐԱԳՐԻՐԸ

Մեզ ուղարկված է X-րդ դարի իտալական ժողովրդի ծրագրեր, որից առաջ ենք բերում մի քանի կէ-տերը: Ժողովը պէտք է տեղի ունենայ օգոստոս-ի ամսի վերջին, պիտի տեղի տան օր, այն է օգոստոսի 21-ից մինչև 30-ը, Կիեւ վաղաքում: Ժողովին կարող են մասնակցել բոլոր այն ան-ձինք, որոնք զբաղված են ընդհանրական հետա-գոտութիւններով և հետաքրքրվում են ընդդի-տական ինքնիշխանութիւնը: Նպատակն է, ինչպէս և նախորդ ինչ ժողովներին՝ աջակցել ընդդիմու-թեան զարգացման և ուսուցման գործին, նը-պատել Ռուսաստանի ընդդիմական ուսումնա-սիրութեան և առիթ տալ ռուս ընդդիմութեան անձնակա չփվել միմեանց հետ: Ժողովը պէտք է ունենայ ընդհանուր նիստեր և բաժանմունք-ների նիստեր: Ընդհանուր նիստերին կը կար-գացվին այնպիսի զեկուցումներ, որոնք ունեն ընդհանուր նշանակութիւն կամ վերաբերում են ամբողջ ժողովին, իսկ բաժանմունքների նիս-տերում զբաղվում են մասնագիտական խնդր-ներով: Առանձին բաժանմունքների թիւը հա-մարում է տանիերկուսի, այն է՝ 1) մանկամա-տի-

տախանում էր այնպէս դիւրին և արագ, այն-պիսի վստահութեամբ, որ չը նայելով նրան չը-փոխելու ձգտումներին՝ տղան յաղթող դուրս եկաւ այդ փորձութիւնից. դա ինձ դարձացրեց: Ես հարցրի, ով է այդ աշակերտը, պարզի կա-ռավարիչը ինձ պատասխանեց՝ Վիսարիոն Բէ-լինսկի: Ես համբուրեցի Վիսարիոնի ձեռնա-տը, արտաքին ողջունեցի նրան և մի գիրք ըն-ծապեցի, մակագրելով վրան՝ Վ. Բէլինսկու ա-մենագովելի առաջադիմութեան համար: Երևում էր, որ նա շատ զարգացած և ընթերցասէր ա-շակերտ էր:

1825 թվին օգոստոսին Բէլինսկի մտնում է Պենզայի գիմնազիան, բայց դասընթացը չա-ւարտած՝ 1828 թվին թողնում է գիմնազիան և օկուում է տանը պատրաստվել համալսարան մտնելու համար: Պենզայում Բէլինսկին աղքա-տութեան մէջ էր ապրում, բայց չը նայելով նիւթական աննպաստ պայմաններին՝ նա միշտ էր գտնում քաղաքի միակ հիմնադրութիւնը՝ Այդ օրվանից սկսվում է նրա ոգեւորութիւնը բնական արուեստով, որ նրան մեծ հոգեկան բաւականութիւն էր տալիս մինչև կեանքի վեր-ջը: Հետեալ տարին Բէլինսկին մի քանի զուգարութիւններից յետոյ՝ մտնում է Մոս-կվայի համալսարանը: Այդ ժամանակ մեր alma mater-ը գիտութեան տաճարի հոգակից շատ հե-ռու էր. պրոֆէսորները գրեթէ առանց բացա-ռութեան հին ուղղութեան, խաւարապաշտ, ան-ընդունակ մարդիկ էին. ճշմարիտ գիտութիւն չը կար. ամեն տեղ տիրում էր բուսական, հնա-ւանդութեան սէրը, որի ամենագոր իշխանու-թեան առաջ փշովում էր ամեն մի նորութեան փորձ, առաջադիմութեան ձգտում: Նա երկար չը մնաց համալսարանում և մի դէպքի առիթով տուրված էր թողնել ուսումը: Համալսարանի պաշտօնական թղթերի մէջ նշանակված է, որ իբրեւ ինչ նա արձակված է անընդունակութեան համար. սակայն ճշմարիտ պատճառը հետեւեալն էր. Բէլինսկին գրում է մի դրամա և ներկայ-ացնում համալսարանի խորհրդին, որ այն ժա-

Յ. Սպենդիարեան

հրկու ընտրութիւնները: Ապա էլ որոշեց մնալ զարգացող, ժողովրդի շահերին ծառայելու նպատակով: Եթէ գործելու ասպարիզը ընտրութիւնը հանդամանքներ ընդունելին է թողնուած: Արդարեւ ինքնախաբէութիւնս...

Ն. Գալստիան

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Մայիսի 18-ին

Բարձրագոյն հրամանը, որով կարգադրուած է նպատակը թիրաբանայ գաղթականների հայրենիք վերադառնալու գործին՝ ունեցաւ իր նշանակութիւնը, թէ և կան գաղթականներ, մասնաւորապէս փոքր երեխաներ ունեցողները և այլր: Կանայք, որոնք ոչ մի կերպ չեն ուզում աւերված հայրենիքը գնալ: Գաղթականների անդին մեծամասնութիւնը սրտով ուզում է կրկին իր վայելանքը դառնալ: Եւ հէնց այժմանից սկսել են վերադառնալ: Գեո ևս անցեալ շաբաթ 13 գաղթականներ, Վանի և Բուլանիսի շրջականերից, դիմեցին այստեղի կառավարութեան և խնդրեցին թէ անցալիք և թէ նպատակ հայրենիք վերադառնալու համար: Նպատակ չը տրվեց, նրանք ստացան միայն մի-մի անցագիր, ուղղված դաւաճագործներին և պրիտաներին, որպէս զի վերջինները արգելք չը լինեն սահմանի անցնելուն: Անցագրերը ստանալուց յետոյ, ինչպէս միշտ էլ լինում է՝ գաղթականները դիմեցին Բարեգործական Ընկերութեան, ճանապարհի համար նպատակ խնդրելով, բայց այդտեղից նոյնպէս մերժուած ստացան, որովհետեւ ընկերութեան կարիքները շատ-շատ են, իսկ միջոցները սակայն Գաղթականները ստիպված էին դատարաններին հետևալ, մասնաւորապէս, համաձայն նրանց ստացած անցագրերի, որ, որից աւելի իրաւունք չունէին Երեսմանում մնալ:

Այժմ, երբ գաղթականների հայրենիք վերադառնալու խնդիրը հրապարակ եկել և նոյն իսկ պաշտօնապէս այդ բանը յայտարարված է՝ ինքն ըստ ինքեան առաջ է դալիս այդ թշուառներին վերջին անգամ օգնութեան հասնելու մեծ կարիքը: Այժմեան նպատակն է հարցը աւելի զին ունի քան թէ մինչև այժմ եղածը: Անհրաժեշտ է, որ մենք Կովկասի հայերս, նիւթապէս օգնենք վերջին անգամ այդ տարագիր պանդուխտներին՝ իրանց աւերված հայրենիքը վերադառնալու: Նախաձեռնութեան պարտքը կրկին ծանրանում է Կովկասի հայոց Բարեգործական ընկերութեան վրա: Եւ այստեղ վարչութիւնը արգէն դիմեց Խորհրդին նպատակ խնդրելու, թերեւս այդպիսի դիմումներ լինեն և միւս ձեւերով կողմից: Մենք մեզ թոյլ ենք տալիս մի փոքր էլ առաջ գնալ նպատակների հարցում. պէտք է այնպէս անել, որ գաղթականները երկոյ դար տան վար ու ցանքի ժամանակ արգէն իրանց տեղերում լինեն և ժամանակին իրանց գործը սկսեն, իսկ դրա համար հարկաւոր է գտնել մի մի զոյգ լծկան եղներ և շատ թէ քիչ սերմացու: Նիւթ աշողլէր այդ ձեւ նպատակներ տալ՝ այդ կը լինէր ամենամեծ օգնութիւնը նրանց համար: Ա.—Գ

ՆԱՄԱԿ ԱՌԱՂՔԱՆԱԳԻՑ

Մայիսի 22-ին

Մայիսի 17-ին մեր քաղաքում միաժամանակ կայացան ծխականների չորս ժողով, ամեն մի քահանայի ծովը առանձին: Նախագահում էին ծխական քահանաները. ամեն մի ժողով ընտրեց վեց պատգամաւոր, ընդամենը 24 հոգի, որոնք պիտի երեքօրեայ ընտրեն: Ամենայնաբար ընտրելին 2. Առաջիններն է, եթէ միայն համաձայն վի, իսկ հակառակ դէպքում—Գ. Երեսմանից: Չորսըստինքանը Զարմանալին այն է, որ մի քանի թեկնածուների թւում խտում են և մի այնպիսի անհաճախութեան մասին, որը շատ անգամ է զարգացել կերպով իր խառնութիւնը միմ վաճառել ի վնաս եկեղեցու դրամական շահերի, չը նայած որ այդ բանը խիստ արգելված է:

Մայիսի 17-ին, ծխական ժողովների ժամանակ, ժողովականների մեծամասնութիւնը միահամուռ կերպով բողոք յայտնեց, որ իրանց չեն հրաւիրել Բարեգործական ընկերութեան վարչութեան խորհրդի վերաբերմամբ կայացած ժողովին, իսկ յետոյ փողոցներում և սրճատներում խաբէութեանը իրանց ստորագրել են տուել արձանագրութիւնը: Ներկայ եղածներէր շատերը բողոքեցին գործակալի բռնած ընթացքի,—արձանագրութիւնը տեղեկացու և սխալ կազմելու և այն բանի դէմ, որ արձանագրութիւնը ներկայ եղածներէր շատերին չեն տուել ստորագրելու, այն ինչ բացակայ եղածներին, սխալեցնելով, ստորագրել են տուել: Իսկոյն մի բողոքագիր ստորագրվեց, որ պիտի ներկայացնուի վեհ. կաթողիկոսին:

Բարեգործական ընկերութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ, մայիսի 17-ին, պիտի հոգեհանգիստ կատարվէր Արքիմանի և Բաֆֆի յիշատակին, առաջինի մահվան 50-ամեակի և երկրորդի 10-ամեակի առիթով, բայց յետաձգվեց այն պատճառով, որ գործակալ քահանան չուզեց կարգալ ու վաւերացնել պատրաստած ճառերը, պատճառաբանելով, թէ իր պաշտօնը ժամանակաւորապէս յանձնել է Զանգուրա գիւղի քահանային: Զարմանալի դրութիւն է. մի քանի օր առաջ, երբ մեղադրում էինք, թէ ժողովրդի իրաւունքները ոտնակոխ են անում, ժողովի չեն հրաւիրում և այն մեզ պատասխանում էին, թէ ռուսիկ հօ չէք տալիս, որ այդպիսի պահանջներ էք անում, իսկ այժմ դիւրի են ցոյց տալիս... Նիւթ էլ քարոզչութեամբ ձեր պաշտօնը բարեկեցութեամբ կատարել՝ հրաժարվեցէք, խնդրում ենք: Զ. Տ.—Գ.

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱՊԱՐԻՈՒԹԱՆ

Պարիզ, մայիսի 10-ին

Խնդրեմ բարեհաճէք հրատարակել այս երկտողը: «Մշակ» մարտի 25-ի համարում Պարիզի ուղիղաձիգ թղթակցութեան մը մէջ կը խօսուի Պարիզի հայ ուսանողաց տուած երկրորդի մը վրա, ուր իբր թէ պ. Արշակ Զօպանեան ստուած ըլլալ հանդիսանումներէն: Դա հեռու է ճշմարտութիւնէն: Ես անձամբ նոյն երեկոյթին ներկայ գտնվեցայ և մեծ հաճողով և խորին յուզմամբ վայելեցի պ. Զօպանեանի տարած յաղթանակը, ամբողջ սրահը ելեքարացած խրճիղի ծափահարեց երկուստարդ հայ գրագէտը: Պէտք է աւելցնել որ երբ պ. Բաժո, հիւսիսային դերասանը, պ. Զօպանեանի «Օրօր Հայաստան» քանաստեղծութեան թարգմանութիւնը ֆրանսերէն արտասանեց՝ սրահը դերասանին բռնանկերպով ծափահարելն յետոյ բարձրաձայն աղաղակներով պահանջեց, որ «Օրօր»-ին բերթողը բեմին վրա ելլալ, և երբ Զօպանեանը բեմին վրա հանդիսացաւ ու ժողովն ծափահարութիւններով ընդունեց զայն:

Պարիզի նամակագրի վարմունքը ինձ չը դարձացնէր: Սակայն սիրտս վշտով կը սղոյնէր երբ կը տեսնեմ որ «Մշակ»-ի նման լրագիր մը, որ իբրեւ հայ թերթերուն ամենէն լուրջ ու ծանրախոհն է՝ վստահեղով Պարիզի թղթակցին նման անձերու հրատարակել է այդպիսի նամակ մը:

Միհրան Երամեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, մայիսի 25-ին, Նորին Մեծութեան Թագուհի Վայսրուհի Ալեքսանդրա Ֆէոդորովնայի ծննդեան տօնի պատճառով, գոհացողական մաղկանքներ կատարվեցին Քիֆլիսի տաճարներում: Քաղաքը զարդարված էր դրօշակներով:

Այսօր, երեքշաբթի, մայիսի 26-ին, ռուս Նըշանաւոր կրիտիկոս Վ. Բէլինսկու մահվան յիշատակին լրանալու օրը, Քիֆլիսի քաղաքային դռնապան կը կատարվի հոգեհանգիստ, որին ներկայ լինելու հրաւիրված են քաղաքի ձայնաւորները, քաղաքային վարչութեան մէջ ծառայողները և մասնաւոր անձինք: Հողեհանգիստը նշանակված է ցերեկվայ ժամի 1-ին:

Մայիսի 31-ին, Քիֆլիսում կատարվելու է հոգեհանգիստ հանդուցեալ գրող Խաչատուր Աբովեանի մահվան 50-ամեակի առիթով:

Կ. Պօլսի հայոց լրագիրները հաղորդում են, «Պատրիարքական փոխանորդ Գաբրիէլ Վ. ձեւաճիւրեան, ընկերակցութեամբ Գիւլէ Վ. Գալստիանեանի այսօր, Ռուսիոյ Նիճօլա Բ. Զարին գահակալութեան տարեդարձին առթիւ, ի դիմաց պատրիարքին հրահանգարական այցելութիւն կուտայ ռուսական դեսպանին»:

«Մասիս» լրագրի մէջ կարդում ենք. «Իգմիլիւն ստացված նամակներ կը ծանուցանեն, թէ Իգմիլիւն գաւառական ժողովը գումարներ է հինգ հոգևոր և տասնեկու աշխարհական անդամներու ներկայութեամբ, իր դիւանը վերակազմելու և առաջնորդական խնդիրը վերջնականապէս կարգադրելու համար: Ժողովականներէն Յակոբ էֆ. Ալիբիբի բանաձեւով մը առաջարկել է ջնջել 1894-ի ժողովի Ներքին Մ. Վ. Ասլանեանի տված եպիսկոպոսական վկայագիրը և հրաժարեցնել զինքը Իգմիլիւն առաջնորդութենէն: Այս բանաձեւին դէմ մէկ ժողովական միայն կը բողոքէ, և տասներկու ժողովական կ'ընդունեն զայն»:

Մեղրի գիւղից մեզ գրում են. «Խաղողի որթիքի և թիֆնու ծառերի վրա երեսցել է միջանցայտ հիւանդութիւն, որը հազարի քանակութեամբ թէ որթիք և թէ թիֆնու ծառեր է չորացնում. թիֆնիւնները չորանալու պատճառը, ինչպէս ասում են՝ մի տեսակ միկրոօրգանիզմ կենդանիներ են, որոնք մտնելով ար-

մատների տակը՝ չորացնում են: Խաղողի որթի ամբողջապէս չորանալը անբացատրելի է: Նիւթ այժմանից չը հետապնեն և միջոցներ ձեռք չառնեն՝ թէ զինեղործութեան և թէ շերամապահութեան մեծ վնաս կը տայ: Յանկալի է, որ դիւղատնտեսական ընկերութիւնը մի մասնաւորապէս ուղարկել այդ հիւանդութիւնը հետազոտելու»:

ՎԱՍԻԿԱՅԻՍԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Մայիսի 21-ին, քաղաքային թատրոնում, կայացաւ բարիտոն Բ. Ամիրջանեանի կօնցէրորդ, որին մասնակցում էին պիանիստուհի Ս. Ն. Լիւնտովսկայա Ս. Օսովկայի Կայսերական օպերայի երաժիշտ Ս. Կուսեվիցկին, որը նուագում էր կօնտրաբասի վրա: Ներկայ եղողները բուռն ծափահարութիւններով կրկնել տուեցին ծրագրի համարեա ամեն մի համարը: Մի քանի անհնարութիւնների կողմից պ. Ամիրջանեան արժէքաւոր ընծաներ ստացաւ, իսկ Ս. Լիւնտովսկայա—ծաղկեալ դեղեցիկ փունջ: Երգում հայերեն ոչ մի երգ չէր նշանակված, սակայն մենք սպասում էինք, որ երգիչը ծրագրից դուրս հայերէն մի քանի երգ կերգէ. նա երգեց միայն մի տուն «Հայաստան երկիր դերբաստալայր», աւելի չուզեց երգել, գուցէ այն պատճառով, որ այստեղի հայերը իրանց բացակայութեամբ սառն վերաբերվեցին կօնցէրոյն»:

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Երգիչ Շահաբեան այստեղ եկաւ և ահա երկրորդ կօնցէրոն է որ տալիս է»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս օրերս, ինչպէս յայտնում են եւրօպական լրագիրները՝ Կ. Պօլսում նորից կաշմատել են մի քանի անձանց, որոնց հայոց պատրիարքը յանձնել էր նուէրներ հաւաքել Երբողմի վիլայէթի Կեղերի գիւղի եկեղեցու վերաշինութեան համար: Այդ եկեղեցին աւերվել է վերջին անկարգութիւնների ժամանակ: Նուէր հաղագանակողների մասին մատուցութիւններ էին արել, որ իբր թէ նրանք գործում են յեղափոխական կոմիտէներին օգտին: Որովհետեւ այդ կատարելապէս սխալ է՝ ուստի պատրիարք Օրմանեանը դիմաց պալատ և բողոքեց այդ անարդար կաշմատութիւնների դէմ, որոնք կատարվում են մի քանի թիւրք բարձրաստիճան պաշտօնեաների նախաձեռնութեամբ:

Կ. Պօլսի հայոց լրագիրներում կարդում ենք. «Զմիշտագրի մէջ երաշուտեան պատճառաւ ցորենը հեղեհեալ հրապարակին քաղուելու վրայ է և հետեւեալ գինն ալ զգալի կերպով կը բարձրանայ: Գրիւ մը (110—115 օկա) ցորենը ասիկէ ամիս մը առաջ մինչդեռ 55-60 դահեկանի կը ծախուէր՝ հիմա, այս վերջին երկու շաբաթներէն, ամառնկալ կերպով 70-76 դահեկանի հասաւ: Եթեթի մը կամ տասը օրեր ալ եթէ այսպէս երթին՝ առկայծեալ յոյսերն ալ կը մահանան, որովհետեւ անկէջ վերջը անձրեւն իւր օգտակարութիւնը տակաւ առ տակաւ կը կործնէն»:

«Վանայ առաջնորդական տեղապահ Ստեփան վարդապետ հեռագրած է Պատրիարքաւոր, թէ կարօտեաներուն բաշխուելու դրամը ամբողջովին սպառած է, ցորենի գինը մէկէն ի մէկ 40 քրուչէն 60ի բարձրացած է: Յանձնառովովը չկրնալով օգտակար ըլլալ բազմաթիւ աղքատներուն՝ ստիպուել են հրաժարիլ»:

«Վանայ գաւառային վարչութենէն Պատրիարքին գրութիւններ հասած են, որոնք տեղւոյն Աղբակայ Թաղեոս և Բարթողիմէոս վանքին, ինչպէս նաև Վանայ մէջ գտնուած ուրիշ հեռաւոր վանքերուն անոնախաններէ վիճակը շատ տխուր կը նկարագրեն, աւելցնելով միանգամայն, թէ վերջին տնտեսական տագնապէն ալ բուռական վնասված են: Յիշեալ վանքեր կ'առավարելու և մատակարարելու համար եկեղեցականներ կը պակսին և գտնուածներն ալ պաշտօնէ խոյս կու տան»:

ՊՍԵՐԱՍՏ

Շատ արքայաւոր են պատերազմի մասին ստացվող տեղեկութիւնները: Պատճառն այն է, որ երկու կողմը կողմերն էլ խիստ ցնեղաբար են հաստատել այն բողոք տեղեկութիւնները վերաբերմամբ, որոնք ուղարկվում են լրագրական թղթակցներին կողմից: Երկու կողմից էլ աշխատում են, որ զաղտնի մնան, թէ ուր են դնում և ինչ պիտի անեն նաւատորմները: Բայց սպանիական միւսիստր-սոսիալական Սաղաւոտ կարելի է համարել մի քանի տեղեկութիւններ տալ մի լրագրի թղթակցին: Նրա ասելով՝ ծովապետ

Սերվերա շատ գեղեցիկ կերպով է կատարել նրան տուած յանձնարարութեան մի մասը, հասնելով Սանտ-Նապո: Ամերիկացիներին հետ նա կոխ չի սկսի, և եթէ ամերիկացիները ուզում են նախ ջարդել սպանիական նաւատորմը և ապա գործողութիւններ սկսեն Կուբայում՝ նրանք երկար պիտի սպասեն:—Յամենայն դէպս ամերիկական նաւերը Սանտ-Նապո ծոցում չեն գտնի այնպիսի նաւեր, որոնց սնչացքին Մանիլայի նաւահանգստում:

Սպանիական կառավարութիւնը մի շրջաբերականով, որ ուղղված է եւրօպական մեծ պետութիւններին՝ բողոքում է Միացեալ-Նահանգների հետեւալ արարքներէր դէմ. 1) ռաբակում առանց նախօրոք իմաց տալու խաղաղ բնակչներին և օտարերկրացիներին. 2) Հուանչինամոյ վրա յարձակվելու ժամանակ սպանիական զրօշակները գործածելը (ամերիկական նաւերը մշտան նաւահանգիստը սպանիական զրօշակի տակ). 3) միջազգային հեռաւորական գծերը ոչնչացումը և այլ փորձեր միջազգային իրաւունքի դէմ: Պետութիւնների մեծամասնութիւնը, ինչպէս մասնաւոր կերպով տեղեկացել է Մադրիդի կառավարութիւնը՝ բարեհաճութեամբ կը վերաբերվի այդ բողոքին:

Վերջին հեռագիրները ցոյց են տալիս, որ ճիշդ չէին սպանիական աղբիւրներէր տարածված այն լուրերը, իբր և թէ Կուբայի և Ֆիլիպինեան կղզիների պատամենքը կը միանան սպանիացիների հետ: Գնենրալ Բլանկո դիմեց կուբացի ապստամբներին ղեկավար Գոմէշին, առաջարկելով դաշնակցութիւն կապել ամերիկացիների դէմ: Գոմէշ պատասխանեց. «Անհարկն է, չափազանց ուշ է»: Բայց գուցէ և կուբացիների համար այլ ևս աւելորդ լինի արեւն թափելը: Երկու պատերազմող կողմերը այժմ դէմ չեն, որ պետութիւններէր մէկը միջորդ հանդիսանայ և հաշտութիւն առաջարկէ. իսկ հաշտութիւնը կարող է լայնաբայ լի արդէ, Կուբայի համար մի լաւ վիճակ ստորինելու պայմանով:

ՍԸՐ ՖԻԼԻՊ ԿԵՐՐԻ

Կ. Պօլսի բրիտանական դեսպան սըր Ֆիլիպ Կերրիի Հուստ տեղափոխվելու առիթով, եւրօպական լրագիրները ասում են հետեւեալը. «Ֆիլիպ Կերրին դեսպան նշանակվեց Կ. Պօլսում 1894 թ. փետրվարին. նրան վիճակվել էր մի ծանր և պատասխանատու դեր—պաշտպանել Անգլիայի արեւելեան շահերը սուլթանի և Բ. Դրան առաջ: Նա շատ աշխատեց հայոց և կրեւական հարցերի համար, ինչպէս և յունա-թիւրքական պատերազմի առիթով: Այժմ, թիւրքաց գործերի թեսալիայից դուրս գալու պատճառով՝ վերջին խնդիրը լուծվել է, բայց առաջին երկուսը դեռ մնում են անլուծելի: Բողոք այդ խնդիրներում, մասնաւորապէս հարցում, Կերրին, հետեւելով իր կառավարութեան հրահանգներին՝ ստիպված էր ուստիկ դիմադրութիւն ցոյց տալ սուլթանի ցանկութիւններին: Հասկանալի է, որ այդպիսի հանգամանքներում Նիւլը-Ալօսի և անդլիական դեսպանի մէջ չէին կարող բարեկամական յարաբերութիւններ լինել, և սուլթանը մինչև անգամ ցանկութիւն յայտնեց, որ նրա տեղ մի ուրիշին տեղնէ դեսպան: Այժմ սուլթանի ցանկութիւնը կատարված է: Նրանք, որոնք Կերրիի վրա են դրում վերջին ժամանակներս անդլիական և թիւրքաց կառավարութիւնների մէջ առաջ եկած լուրված յարաբերութիւնների պատասխանատվութիւնը՝ սաստիկ սխալվում են. նա միայն իր կառավարութեան հրահանգները բարեխիղճ գործադրում էր. Անգլիան վաղուց հրաժարվել է իր նախկին քաղաքականութիւնից, որի հիմքն էր թիւրքայի պաշտպանութիւնը: Թիւրքաց դիպլոմատները անհամբեր սպասում են նոր դեսպանի գալուն»:

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՑ

Բոստօն, մայիսի 16-ին

Մանիլայի ճակատամարտէ ի վեր դեռ կաւրեր ընդհարում տեղի ունեցած է: Սպանիական նաւատորմից Արեւմտեան հնդկաց կղզիներու շուրջ կը թափառի. ծովապետ Սեմիսըն հրաման ստացաւ այս նաւատորմիցը ջնջելու կամ գերի բռնելու, սակայն սպանիացիները յուշապարիկի պէս անհետացան. ծովապետ իր կատաղութիւնը Փորթո-Րիքօ կղզուր Սան Ժուան մայրաքաղաքին վրա թափեց՝ զայն ունեւան կոծելով: Նրէկ հեռագիրը կըսէր, թէ սպանիական նաւերը տեսնվել են Վէնէզուէլայի հիւսիսային կողմը. Ամերիկեան նաւատորմիցը այն կողմը զարձուց իր գլուխը. միւս կողմէն ուրիշ նաւախումբ մ'ալ կը յառաջանայ սպանիացուց փախուստի ճամբան կտրելու: Նիւթ եւնեղները յաղողին այսպէս մանուկ թաղաւորին նաւերը

